~~298~~
32

לאנדאָן-ווייטשעפּל 15־טער דעצעמבער, 1942.

יידנטום אין אבלות.

„עשה למען
תינוקות
של בית רבן״.

— — — — — — — — — — — — — —„

אויפן פּריפּעטשיק ברענט אַ פייערל
און אין שטוב איז הייס,
זיצט אַ רבי מיט קליינע קינדערלעך
און לערנט אלף־בית.

זעט־זשע קינדערלעך, געדענקט־זשע, טייערע,
וואָס איר לערנט דאָ,
זאָגט־זשע נאָכאַמאָל און טאַקע נאָכאַמאָל
קמץ אלף אָ.

אַז איר וועט קינדערלעך עלטער ווערן
און איר וועט פאַרשטיין
וויפל אין די אותיות ס׳ליגן טרערן
און וויפיל געוויין —
— — — — — — — — — — — — — —״

אונזער גורלדיק שליחות

מיר זיינען נישט אַנטרינען געוואָרן פון דעם, וואָס גייט איצט אָן אין אונזערע היימען, כדי צו זיין די גליקלעך־געראַטעוועטע — אַז אָך און וויי וואָלט געווען צו אַזאַ גליק אונזערן! אַן אינערלעך גליאיקער עקל וואָלט אונזערע געהירן פיבערדיק צעפרעסן, ווען נאָר איין פונק מענטש־לעכקייט ס׳וואָלט געטליעט נאָך אין אונז. עס איז אַ נס נאָר, אַז אַלע אונ־זערע פאַנטאַזיעס און וויזיעס זיינען צו מענטשלעך און נישט ביכולת פאַרצושטעלן, אָדער אויסצומאָלן די שרעק בלויז פון דעם, וואָס ס׳טוט זיך דאָרטן אָפּ — מיר וואָלטן דאָך פון זינען געמוזט אַראָפּ!

נישט אין אַ מסירת־נפש׳דיקע קאַמף־רגע, מאַטראַזן־העלדן אויף הערויִשן באַפעל — קליינע קינדער, פּיצעלעך־עופ׳עלעך פון דער מאַמע׳ס ברוסט אַוועק, אַלטע און שוואַכע זקנים, קראַנקע פון זייערע בעטן אַרויס וועלן טאָג־אויס טאָג־איין, אויף אכזריות׳דיקן באַפעל פון משוגענע רוצחים, געקוילעט און ווי שעפּסן אויסגעשאָכטן — זיך פאַרצושטעלן די שרעק בלויז וואָס גייט אַרום אין אונזערע שטעט און שטעטלעך קאָן מען דאָך אַראָפּ פון זינען!

זיינען אונזערע שטעט אינדערהיים אונטערגייענדיקע שיפן אינם ים פון אונזער זיך גיסנדיק בלוט, מוזן מיר זיין נישט ווי צופעליק געראַטעוועטע, נאָר ווי איבעריק געבליבענע, פונם גורל אויסגעקליבענע, צו ראַטעווענדיקע ברעגעס צוגעשלײדערטע, זייער שליחות ווייטער צו טראָגן: מיר, דאָס המלומד־בנסים־פאָלק פון אַלע צייטן, אַ גרויסע אַהנונג, אַ געוואַלטיק פילן מוז איצט אויפגיין אין צאַפּל פון אונזערע יסורים׳דיקע הערצער: אין דעם בלוטיקן געשען דאָרט, אין דעם „כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו״ פון אונזער עפּאָכע ווערט געבוירן די רעטונג פאַר דער גאָרער וועלט, פאַר אַלע מענטשן.

* * *

עס איז די „הענקער־מאַלצייט״, די בלוטיקע סעודה, וואָס ווערט געפּראַוועט דאָרט אין אונזערע היימען פון אונזער פלייש און בלוט — איידער מ׳פירט דעם רוצח צו דער תליה! אַלץ וואָס זיין ווילסט און ווילד הערץ פאַרלאַנגט באַקומט ער איצט! איז דאָך די אויסטערלישקייט און נישט באַגרייפליכקייט פון זיין אכזריות׳דיקייט גופא דער באַוויז דערפאַר. וואָלט ער דען געקאָנט זיין אַזוי רציחיש־ווילד, אַזוי חיה׳איש וואַנזיניק, ווען ער וואָלט נישט געאַהנט זיין באַלדיקן אונטערגאַנג?

דאָס אויסטערלישע מערדערישע, וואָס ס׳געשעט אַצינד אין אונזערע היימען, איז אַ לעצטער כחות־צאַפּל פון אַ ברוטאַלן גוסס, מיטצורייסן מיט זיך אין טויט אַריין יעטווידן שוואַכן, וועלכער איז אים נאָר צו דער האַנט, אין וועלכן ער קאָן זיך אין זיין מיתה־קראַמף מיט זיינע נעגל אַריינגראַטשן — דער ווילדער שרעק פון זיין אייגענעם פאַרגיין איז זיין אויסטערלישער שגעון! אָ, אַז מיר מוזן זיין די שוואַכע טויב אין די טויט־אויסצוקנדיקע חיה׳שע גראַטשעס.

מיר זיינען נישט אַנטרינען פון דעם, וואָס גייט אָן איצט אין אונזערע היימען, ווארעם וועט חלילה נישט געשען אַצינד דער דערוואַרטנדיקער נס, גייען מיר דאָך אַלע אונטער, ווו מיר זאָלן נישט זיין; מיר זיינען דאָך נאָר געראַטעוועט ווייטער צו טראָגן אונזער גורל׳דיק שליחות, חבלי־לידה׳דיק אויסגעטראָגן איצט אין אונזערע אין בלוט־אָפּגייענדיקע היימען. אַז מיר זאָלן ווייטער קאָנען לעבן און פּסיכיש קאָנען דערטראָגן דאָס לעבן, מוז אונזער יעטווידע רגע זיין הערויִשער באַפעל צו מסירת־נפש׳דיקע באַשלוסן און געוואַלטיקע אחריות פאַר אונזערע אומגליקליכע שוועסטער און ברידער אינדערהיים און צו זייערע אייביקע ירושה־אוצרות.

* * *

ווי יענע וואָליטשקענע „מזרח׳ס״ וווּנדערלעך אויסגעהאַפטענע מיט קבר פון דער מאַמע רחל און מיט דער געבליבענער כותל־מערבי־וואַנט, וועלכע האָבן געהאָנגען אין די יידישע שטובן אינדערהיים, זיי צו היימישן און צו הייליקן, אַזוי העפט זיך אויס אַצינד, — מיט יעדן שנירעלע האַרץ־בלוט פון אַ געקוילטן, מיט יעדן פעדעמל געהירן פון אַ געשאָסענעם! — אַ וווּנדערליכער גאָבלען דער גאַנצער מזרח־אייראָפּע. זיינען נישט אונזערע שטעט און שטעטלעך די העפט־רעמען איבער וועלכע מיר זיינען שתי־וערבדיק געשפּאַנט מיט די אויסטערלישסטע מאַטערנישן און וויאַיקסטע יסורים?

אַ נבוזרדן־שטיין ס׳איז יעדער מיילן־שטיין אַצינד אינדערהיים, און מיטן „קול־ברמה־נשמע״ פון דאָרטן, הילכן דאָך אונזערע קעפּ דאָ ווי צעבראָכענע שאַרבן־טעפּ. יעטווידע אויפגייענדיקע זון איבער אַ געטאָ־וואַנט ס׳איז אַזאַ טאָפּ געטראָגן אין צווייִ צאָרן־צעציטערטע נביאישע הענט, — פון זינען אַראָפּ פון דעם וואָס ס׳טוט זיך דאָרט אָפּ! — זי אַראָפּצושליידערן איבער די קעפּ פון די מענטשן מיט אַן אומדערבאַרעמדיקער קללה. —

אַ יחזקאל׳שע אַפּאָקאַליפּסישע וויזיע — אין מוראדיק, אין אונזער בלוט אויסקרייזנדיק בילד, צוזאַמענגעשטעלט פון די אַלע אָפּגעהאַקטע קעפּ, פון די אַלע אָפּגעריסענע הענט און פיס פון די אומזיסט פאַרלוירענע לעבענס, אַ גייסטיק־באַפליגלטס צו טראָגן זיך אין אַלע אייביקייטן אַריין. די שרעק פון די אַלע הערצער אינדערהיים, פון די געקוילעטע עופ׳עלעך און שוואַכע זקנים עס זאָל אַרויסשטראַלן, אין זיין אַבסטראַקט־געשליפענע געפאַרעמטקייט, מיטן „אל מלא רחמים״־גנאָד איבער דער גאַנצער וועלט און איבער אַלע מענטשן.

קדושים

(יידן מיט אויפגעהויבענע הענט, וואָס מ׳פירט שיסן)

א.

אַזוי הויבט מען נישט אויף צעשטרעקטע הענט
די גאַנצע וועלט שוין צו פאַרשעלטן —
כהנים דוכענען זעען זיי אויס,
אַרויפשוועבנדיק צו העכערע וועלטן:

ס׳איז דאָך אַ קרבן פאַרלאַנגט געוואָרן,
די מענטשן האַלטנ׳ס אין איין ברענגען,
און אַז מיר אַליין זיינען עס אַצינד,
געשאָסן צו ווערן און צו הענגען,

זיינען מיר דאָך דאַצו אויסגעקליבן,
דערפאַר וויל אָן פעלער מיר זיינען;
יאָ, מיט געזאַנגען גייט אַ בראַנדאָפּפער אויף,
נישט מיט קללות און געוויינען.

אַז זיבן מאָל זיבן קין׳שע דורות
ס׳זאָל דער מענטש נישט מער פאַרשאָלטן ווערן
און אַזוי אין אַלע אייביקייטן
דאָס מענטשן שעכטן נישט אויפצוהערן —

— — — — — — — — —

ב.

מוז דאָך דער שלום קומען שוין באַלד,
אויסשטרעקן וועט מען הענט צו הענט — —
אים אַראָפּצוברענגען
זיינען אייערע הענט צום הימל געווענט!

מוזן דאָך איי׳רע זיך אויסשטרעקן,
אַנדערע זיינען מיט בלוט באַפלעקט — —
ס׳האַלט גאָט אַליין זיין האַנט
צו אייערע הייליקע אויסגעשטרעקט!

מוז דאָך דער שלום קומען שוין באַלד,
אויסשטרעקן וועט מען הענט צו הענט — —
ס׳וועט בלייבן פּיעדעסטאַל
די גאַנצע ערד פאַר אייער מאָנומענט!

אַ ציטער גייט איבער גאָרער וועלט,
יעדעס האַרץ געוואַלטיק אויפגעשרעקט!
ס׳האָט גאָט אַליין זיין האַנט
צו איי׳ערע הייליגע אויסגעשטרעקט —
— — — — — — — —

* * *

„אין שלום אמר ה׳ לרשעים“.

ביז אין די שפּיצן פון מיינע פינגער
דאָס משוגעת אין מיין געהירן צעברענט;
נישט פון טרערן זיינען בלינד מיינע בליקן —
פון אַזאַ וויסטן וואַנזין ווילד פאַרבלענדט!

יענע הייליקע, יענע בענטשנדיקע,
געשטרעקט אַזוי אין אייביקן אַנענד,
טאַפּן זיך ציטעריק איבער מיין האַרץ,
בלינדע אַזעלכע טאַפּנדיקע ביי ווענד.

אָ, איך הער זייער ווידוי־געשעפּטשע,
און מיין אויער יעטווידע שטימע דערקענט:
אַ שוואָגער, אַ פעטער, אַ ברודערנזון —
„שמע ישראל — —“ מיין האַרץ בלייבט שטיל אַ מאָמענט — —

— — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — —

ניין, נישט מיט בענטשונג און נישט מיט שלום —
מיט אַ ביטערע קללה גליאיק צעברענט!
זי אויסצוגיסן איבער דער גאָרער וועלט,
זיינען ציטערדיק צעשטרעקט יענע הענט.

ניין, נישט צו גאָט, נישט נאָך רחמים און גנאָד —
צו יעדן איינעם פון אונז זיינען זיי געווענדט:
שמע ישראל! געקוילעט ווערן מיר,
און אונזערע ווייבער און טעכטער געשענדט;

נישט קיין שלום פריער, נישט קיין רחמנות
ביז דער מערדער איז פאַרטיליקט און פאַרלענדט;
פאַרשאָלטן זאָל ווערן יענער מענטש — — —
— — — — — — — — — — —
אָ, ביז צו זייער טיפסטן פונדאַמענט.

ווי שמשון הגבור, די זיילן פון דער וועלט
וואָלט איך זיי איינברעכן אַצינד געקענט;
ביז די שפּיצן פון מיינע פינגער
פול מיט נקמה ציטערן מיינע הענט.

די שבת-נאַכמיטאָגס

שבת, דעם 14־טן נאָוועמבער, האָט י. פרענקל געהאַלטן אַ רעפעראַט איבער היינריך היינע, דעם דיכטער און ייד. זיין רעפעראַט איז געווען פול מיט אַ סך וויסן און געשיכטליכן מאַטעריאַל. מיט דעם אַריינפלעכטן די ביאָגראַפישע אַנעקדאָטן פון היינע׳ס אינטערעסאַנטן און וואַגאַנטן לעבן האָט פרענקל מיט זיין רעטאָרישן רעפעראַט פאַר דעם ליטעראַריש אינטערעסירטן עולם נאָך בולטער אַרויסגעבראַכט דאָס בילד פון דעם גרויסן דיכטער היינריך היינע.

די שוישפּילערין דאָראַ דימענט האָט מיט פיינעם קינסטלערישן עפעקט דעקלאַמירט היינע׳ס אַ סאַטיריש ליד. דער פאָרזיצער האָט נאָך פאָרגעלייענט היינע׳ס באַרימטע פּאָעמע „די שקלאַפן שיף“ איבערזעצט פון מ. ל. האַלפּערין. היינריך היינע, אַ חוץ וואָס ער איז ייד און איינער פון די גרעסטע וועלט דיכטער, איז די יידישע פּאָעזיע אים אַ סך שולדיק, ווייל אונזערע ערשטע און אָנהייבער פון אונזער דיכטונג זיינען אָפּט געשטאַנען אונטער זיין איינפלוס.

שבת, דעם 21־טן נאָוועמבער, געווידמעט דעם שאַפן פונם באַרימטן דיכטער און שרייבער זלמן שניאור, אין וועלכן חוץ דעם פאָרזיצער האָבן זיך נאָך באַטייליקט די באַקאַנטע שרייבער אסתר קרייטמאַן, א. מ. קייזער און א. מ. פוקס מיט אַ קורצער באַגריסונג, איז דער עיקר געווען און דאָס אינטערעסאַנטע א. מ. קייזער׳ס איין און אַ האַלב שעה׳דיקע פאָרלייענען זלמן שניאור׳ס באַקאַנטע הומאָרעסקע „דער שקלאָווער גר“. די לאַנגע דערציילונג איז אָנגעשריבן מיט גרויסן עפּישן פאַרנעם און מיט די ראַפינירטקייט פון אַ פיינעם קינסטלער. א. מ. קייזער האָט מיט זיין אופן לייענען אַרויסבאַקומען אַט די עפּישע ברייטקייט וואָס איז פול מיט אַ זאַפטיקן געזונטן לאַכן און יעדן וויצן שטריך אַרויסגעאַרבעט אויף זיין אייגענעם הומאָריסטישן שטייגער. איין און אַ האַלבע שעה פאַר אַ גרויסן עולם צוהערנדיק געשפּאַנט איין דערציילונג, דאָס וויל עפּעס מיינען!

אויב מיר קאָנען שוין מאַכן אַזעלכע עקספּערימענטן זיינען די ליטעראַרישע שבת נאָכמיטאָגס אונזערע אויף אַ קולטורעלן ניוואָ. אַזעלכע זאַכן געלונגען נאָר אָפּט אין אַ קליינעם קרייז פון קינסטלער און שרייבער־פאַכמענער. פאַר׳ן ברייטן עולם איז מען תמיד געוווינט רק צו געבן פּיצעלעך און שטיקלעך, פון דעם עפּעס און פון דאָס עפּעס און פון אַלעם גאָרנישט מיט גאָרנישט. אונזער אויפגאַבע איז יעדן שבת געווען צו פאָרמען אַ רונדיקע גאַנצקייט פון פילע קינסטלערישע זאַכן אַרום איין טעמע, אָדער פון פאַרשידענע ווערק פון איין און דעם זעלבען קינסטלער. אַזוי אַרום אַרויסבאַקומען אַ גייסטיקע גאַנצקייט. דער היינטיקער שבת האָט שוין באַוויזן אַז דער עולם צוהערער איז גייסטיק פעאיק מיט גרויס געניוס און פאַרגעניגן זיך צוצוהערן צו איין גאַנץ געשלאָסן ווערק פון איין קינסטלער.

שבת, דעם 28־טן נאָוועמבער, האָט דער זשורנאַליסט און הספר־פאַרלעגער שלמה גאָלדענבערג געהאַלטן אַ רעפעראַט איבער י. א. ליסקי׳ס בוך „פאַר דו קליינער קאָזאַק“, וואָס איז לעצטנס דערשינען אין זיין פאַרלאַג. ער האָט אויך גערעדט איבער דעם פאַרלאַג־ענין אין לאָנדאָן. דער פאָרזיצער האָט נאָך גערעדט איבער ליסקי׳ס אופן שרייבן און איבער אַלוואַ׳ס צייכנונגען צו דעם דערשינענעם בוך, און איבער דעם מאָלער אַלוואַ בכלל. ער האָט אויך פאָרגעלייענט ליסקי׳ס געלונגענע לאָנדאָנער דערציילונג „פּראָדוקטיוויזאַציע“.

שבת, דעם 5־טן דעצעמבער, איז געווען אַ נאָכמיטאָג לכבוד חנוכה. מ׳האָט פאָרגעלייענט פון די ווערק פון אונזערע קלאַסיקער אויף חנוכה טעמעס. נאָך אַ קורצן אַריינפיר פון א. אייזיקאָוויטש „מאי חנוכה“, האָט דער פאָרזיצער פאָרגעלייענט „נס־חנוכה“ פון י. ל. פרץ און א. מ. קייזער האָט קינסטלעריש פיין פאָרגעלעזן שלום עליכם׳ס „דריידל“. ראָכמאַן האָט געלייענט „הנרות הללו“ פון פרץ. און אייזיק גאָלדבערג האָט גוט דעקלאַמירט די חנוכה־געדיכטע פון מאָריס ווינטשעווסקי און י. ל. פרץ. נאָך דעם ווי דער פאָרזיצער האָט פאָרגעלייענט אברהם רייזנ׳ס חנוכה־ליד און די דערציילונג פונם צינענעם לעפל, האָט נאָך קייזער פאָרגעלייענט זיינס אַ געלונגענע חנוכה הומאָרעסקע פון לאָנדאָן. עס איז געווען

אַן אמת׳ע חנוכה שטימונג, די זאַכן פון אונזערע קלאַסיקער האָבן מיט זיך אַרויסגעבערענגט די אַטמאָספערע פון אונזערע שטעט און שטעטלעך ווו זייערע ווערק זיינען געשאַפן געוואָרן. ביין, מ׳קאָן אַזעלכע ישובים און איינגעזעסענע יידישע קיבוצים נישט אויסראָטן, מיט זייערע אַלע האַרץ־פעדעמלעך זיינען זיי פאַרוועבט און פאַרקניפּט מיט די ערד־וואָרצלען ווו זיי זיינען געשאַפן געוואָרן.

מיטטיילונגען איבער די קומענדיקע שבת-נאכמיטאגס

(אין יידישן שעלטער, 63 מענסעל סטריט, א.1. 3 אַזייגער)

שבת, דעם 12־טן דעצעמבער (דער הייַנטיקער פאָרטראַג ווערט אָפּגעלייגט אויף קומענדיקע וואָך) הער הייַנטיקער נאָכמיטאָג וועט זיין גאַנץ געווידמעט די אבלות, וואָס נעמט אַרום דאָס גאַנצע יידנטום, איבער די מורא׳דיקע געשעענישן אין מזרח אייראָפּא.

שבת, דעם 19־טן דעצעמבער, וועט זיין די דריטע לעקציע איבער די מזרח־יידישע איינוואַנדערונג אין ענגלאַנד און זיינע שפּאַלטונגען.

שבת, דעם 26־טן דעצעמבער, וועט זיין רעפעראַטן איבער די יידישע קולטור־טעטיקייט אין לאָנדאָן. י. ביטש, דער פאָרזיצער פון „בן אורי", וועט האַלטן אַ פאָרטראַג איבער די קונסט געזעלשאַפט „בן אורי". שלמה אויערבאַך, דער סעקרעטאַר פון „תרבות", וועט האַלטן אַ רעפעראַט איבער די אַרבעט פון „תרבות"־אינסטיטוט. ס׳וועט זיך נאָך באַטייליקן אַ פאָרשטייער פון קולטור־קלוב און ד״ר טענענהויז איבער דער אַרבעט פון „יעקב־ערלעך סאָס דער פאָרזיצער וועט רעדן איבער די טעטיקייט פון די יידישע שבת־נאָכמיטאָגס.

שבת, דעם 2־טן יאַנואַר, אין געבוירן־טאָג פון מענדעלע מוכר ספרים (שלום יעקב אַבראַמאָוויטש) וועט זיין, ווי אין יעדן ערשטן שבת פון נייעם יאָר, אַ מענדעלע פייערונג. קינסטלער וועלן פאָרלייענען פון מענדעלעס ווערק און ס׳וועלן געהאַלטן ווערן רעדעס איבער דעם ערשטן קלאַסיקער און באַגרינדער פון אונזער נייער ליטעראַטור.

שבת, דעם 9־טן יאַנואַר, וועט שלמה אויערבאַך האַלטן אַן אויספירלעכן פאָרטראַג איבער דעם און די פערזענלעכקייט פון דעם גרויסן רוסישן שריפטשטעלער מאַקסים גאָרקי. מ׳וועט אויך פאָרלעזן פון גאָרקי׳ס ווערק.

א. נ. שטענצל.

4 פּענס

Printed by I. Narodiczky, (T.U.), 129/131 Cavell St., London, E.1.